

Oprichter R.K. L.J. Mariafonds – priester Bas van der Meer – herdacht

Op 20 januari 2021 stierf de oprichter van de R.K. Stichting L.J. Maria Fonds: Bas van der Meer, priester van het bisdom Rotterdam. Hij bereikte de hoge leeftijd van 99 jaren.

Hij heeft de Stichting de naam “L.J. Maria” gegeven. Deze staat voor de namen van drie vrouwen: Lenie, Joke en Maria. Door hun nalatenschap is de start van het fonds in 1987 mogelijk gemaakt.

In zijn werk had priester Van der Meer, die toen adviseur benoemingen was bij het bisdom Rotterdam, ervaren dat vrouwelijke theologiestudenten meer moeilijkheden ondervonden hun theologiestudie te financieren dan hun mannelijke collega's. De beschikbare kerkelijke gelden voor theologieopleidingen werden destijds uitsluitend aangewend voor de financiële ondersteuning van toekomstige priesters en diakens. Ruim tien jaar was Bas van der Meer de voorzitter. Hij wilde met ‘zijn’ stichting een effectieve bijdrage leveren aan de erkenning van de gelijkwaardigheid van de vrouwen in het werk van de kerk voor die functies en taken waarvoor geen diaken- of priesterwijding vereist is, maar wel een professionele theologische opleiding. Bovendien wilde hij een stimulans bieden aan vrouwen die zich wilden toeleggen op de godsdienstige situatie en het pastorale werk onder hen, die in de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie de “armen en zwakken” worden genoemd. Zieken, psychiatrische patiënten, gehandicapten, werklozen, alleenstaanden en allochtonen hebben een bijzonder recht op aandacht en zorg van de kerk: zij worden gemakkelijk vergeten of gepasseerd. Het pastorale en diaconale werk onder hen vereist meestal een geheel eigen geloofshouding en een bijzondere deskundigheid.

De zaken waarvoor Bas van der Meer voor stond, zijn nog steeds uiterst actueel.

Wij gedenken dit lange, werkzame leven van Bas van der Meer in dankbaarheid en met respect.

Begin maart overleed ook de eerste secretaris van de L.J. Maria Stichting, mevrouw Johanna S. Rutten. Zij was destijds de secretaresse van de benoemingsadviseur Van der Meer op het bisdom Rotterdam. Beiden vormden gedurende vele jaren met de eerste penningmeester het bestuur van het Fonds. Mevrouw Rutten stierf aan Covid 19 en werd 75 jaar.

Ook haar gedenken wij in dankbaarheid en met respect.

Gidsen in het levensverhaal – Afscheidswaarden van Chris ‘t Mannetje

De oprichter van de L.J. Maria Stichting, Bas van der Meer pr. ken ik vanaf mijn middelbare schooltijd in de jaren zestig van de vorige eeuw, van het klein seminarie Leeuwenhorst. Bas, toen nog voor mij “meneer van der Meer” was prefect van de derde flat met kamers voor de leerlingen van de hoogste jaren.

Van het docententeam op Leeuwenhorst herinner ik mij louter mannen, op juffrouw Noël Potjes na, lerares Frans, maar zij was binnen een paar maanden weer weg (gepest?). Ook van mijn tweede middelbare school, het Bonaventura in Leiden, door Franciscanen opgericht en toen nog door hen geleid, herinner ik mij louter mannelijke docenten althans bij gym bèta. Vrouwen met afgeronde hogere opleidingen waren in die jaren nog niet ruim beschikbaar, dus ook niet als docente in het middelbaar onderwijs.

Begin jaren zeventig, theologie studerend aan de Katholieke Theologische Hogeschool (later Universiteit) Amsterdam, waren er aanvankelijk per jaargroep slechts enkele vrouwelijke studenten, dankzij de openstelling van de theologiestudie ook voor leken en vrouwelijke religieuzen. Hier waren het toen nog (kerkhistorisch heel begrijpelijk) louter mannen die doceerden. In ditzelfde decennium komt de pastoraal werker*ster op: in 1975 zijn dat er in Nederland al 143 in totaal waarvan 9% vrouw. Dat Bas van der Meer in 1987 een fonds oprichtte om vrouwen op bescheiden wijze financieel te steunen bij hun theologische roeping

of studieuze ambities, getuigt van een bijna profetische blik. De ontwikkelingen zetten stevig door: in 2000 zijn er 783 pastoraal werkers en werksters, waarvan inmiddels 41 % vrouw (dat percentage groeide daarna nog wat door), werkzaam in het basispastoraat,¹ maar vanaf de beginjaren ook substantieel (rond de 50 %) anderszins, in categoriaal pastoraat/geestelijke verzorging en in dekenale of diocesane dienstverlening (waar dat bestaat en voor zolang dat bestaat).

Hoe ernstig in zekere zin de situatie in een gekerstende maatschappij was, valt te lezen in een lezing van John Hull uit 1982 over *Belemmeringen in het leerproces van volwassen christenen*² waar hij stelt: “Een theologie over het christelijk leven van de volwassen man was slechts impliciet aanwezig, terwijl de tendens bestond het christelijk leven van de volwassen vrouw al helemaal over het hoofd te zien.”

De kerk lijkt zich in recente jaren opnieuw bewust te worden van haar zelfdefinitie zoals in de concilie documenten van Vaticanum II³, namelijk als sacrament voor en in heel de wereld. Dat wordt door paus Franciscus vanaf de vooravond van zijn uitverkiezing voortdurend onder onze aandacht gebracht met zijn interpretatie van een missionaire kerk⁴, een kerk die zich dient te bekeren tot ‘dienst aan’ mens en samenleving, en die naar buiten hoort te gaan. Bij de bezinning op 40 jaar pastoraal werk*sters in 2010⁵ pleit Kees de Groot “Het zou interessant zijn wanneer pastoraal werkers voor deze missionaire taak werden vrijgemaakt. (...) om voorbij te komen aan een exclusieve gerichtheid op de binnen-kring van de parochie.” Alsof Kees paus Franciscus’ oproep om naar buiten te gaan al aan zag komen.

Het categoriaal pastoraat ligt in het verlengde van een kerk die in dienst van de samenleving wil staan. Tomas Halik pr. waardeert vanuit zijn Tsjechische achtergrond⁶ in het analyserende voorwoord van zijn recente boek *Die Zeit der leeren Kirchen: von der Krise zur Vertiefung des Glaubens* (De tijd van de lege kerken: van de crisis naar verdieping van het geloof) het categoriale pastoraat⁷ nota bene als de avant-garde van de toekomstige kerkelijke dienst aan de samenleving. Pastores “zijn daar geen klassieke missionarissen en ze zijn er niet alleen als ‘herders van hun kudde’”. Als de kerk, zo betoogt hij, er slechts voor haar leden is en niet voor allen, voor de gehele samenleving, dan zal ze door de samenleving niet serieus worden genomen. Wat zou er in de Nederlandse katholieke kerk toch gebeuren als de bisschoppen voluit de aan universiteit of hbo theologisch geschoolde vrouwen in het categoriaal pastoraat

---

1 In 2019 zijn er volgens de Kaski cijfers nog 158 pastoraal werk*sters werkzaam in de parochies. Zijn er in 20 jaar tijd 600 met pensioen gegaan? of hebben ze de parochie verlaten?

2 Zie *Praktische Theologie* 1983,3,298-313

3 *Gaudium et Spes* - over de kerk in de wereld van deze tijd - en *Apostolicam actuositatem* - over het lekenapostolaat/deelneming van de leken in de zending van de kerk.

4 Zie bijvoorbeeld *Evangelii Gaudium* over de verkondiging van het evangelie in de wereld van vandaag.

5 De redactiecommissie van de bundel *Een eigen charisma. 40 jaar pastoraal werk(st)ers* bestaat uit 5 mannen en 1 vrouw. De ‘inhoudelijke’ artikelen zijn door 14 mannen en 2 vrouwen verzorgd, de “Portret”-ten zijn interviews door een vrouw met 3 mannen en 5 vrouwen.

6 Tsjechië lijkt qua percentage katholieken sterk op Nederland.

7 Van de bijna 300 leden van de katholieke sector van de Vereniging van Geestelijke VerZorgers (VGVZ) zijn 202 vrouw. De VGVZ beleidsmedewerker Christien den Draak voegt daaraan toe: “Dus het aantal vrouwelijke leden van de katholieke sector wil niet zeggen dat ze allemaal uitsluitend aangesloten zijn bij de katholieke sector, en ook niet dat ze zich allemaal tot de katholieke kerk rekenen.” Daarmee wordt geïllustreerd hoe het fluïde worden van kerk en christendom werkt zoals Kees de Groot dat o.a. heel gedegen illustreert in zijn *The Liquidation of the Church: de klassieke grenzen tussen kerken en tussen kerkelijk instituut en samenleving vervloeien*.

en de geestelijke verzorging zouden waarderen als de avant-garde, om de huidige cultuur en samenleving te leren verstaan en geloofwaardig aan te kunnen spreken.

Halik ziet als belangrijkste opdrachten voor geestelijke verzorg*sters en pastoraal werk*sters en hun gewijde collega's de zorg voor het persoonlijk geestelijk leven en de geestelijke begeleiding. Dat sluit aan bij wat Maria Widl (hoogleraar in Erfurt, in het seculiere voormalige Oost-Duitsland) bepleit in haar bundel *Das Volk Gottes auf dem Weg durch die Postmoderne. Eine kleine Pastoraltheologie* (Het Volk Gods op weg door de postmoderniteit. Een kleine Pastoraaltheologie): het gaat om goede geestelijk begeleid(st)ers die zo naar mensen hun levensverhaal kunnen luisteren dat die mensen zelf hun talenten of charisma's – als tekenen van Gods Geest - daarin ontdekken. Dat vraagt om een evenwaardige en waarderende dialoog, die kerkgemeenschap opbouwend geschiedt waar mensen het in een groep samen ondernemen. Begeleid*sters die geloofswaarden kunnen vertalen in een relevante profetische taal, die een nieuwe christelijke levenskunst kunnen ontdekken en vormgeven, en die de jongere generaties hun eigen andere levenshouding gunnen.⁸ Het zou haast, zo stelt Widl, een verraad aan de Heilige Geest zijn als die jongere generaties niet via hun eigen wegen en voorstellingen de kerk mogen uitvinden. Misschien was het voor mensen soms wel makkelijk, veilig aanwijsbaar, om Gods aanwezigheid aan een kerkgebouw te verbinden, maar God is ons alledaagse leven binnengedrongen. Het antwoord vinden op de vraag 'waar dan en hoe?' is een hele klus die in levenservaringen geleerd moet worden. De Duitse, en in Parijs werkende jezuïet, Christoph Theobald beschrijft in zijn boek *Hören, wer ich sein kann* (Horen wie ik kan zijn) welke houding en vaardigheden nodig zijn om in situaties, waarin het geloof-in-het-leven bedreigd wordt, juist het leven van alledag, en daarnaast de aanwezigheid van christenen te midden van hun tijdgenoten, als een verstaansleutel voor de Schrift te herkennen. En om omgekeerd te laten ervaren hoe de Schrift kan helpen het dagelijks leven te ontcijferen. Het vraagt een dubbel vertaalvermogen, waaraan voorafgaat dat de vertaal*ster zelf de roepstem van God in haar eigen leven heeft kunnen onderscheiden, toelaten en verstaan als een uitnodiging. Zo kan de pastoraal werk*ster/geestelijk verzorg*ster – als avant-garde? - haar werk doen: mensen begeleiden om ieder de eigen levensroeping te vinden en daar ook naar te kunnen leven.

Hoe dat vanuit de praktijk wordt verteld? Daarvoor haal ik de tekst uit het opgetekende gesprek met Moniek Siermann in *Een eigen charisma. 40 jaar pastoraal werk(st)ers*. Moniek werkte achtereenvolgens in het parochiepastoraat, het dekenaal jongerenwerk en het ziekenhuispastoraat. "Wat me (in het ziekenhuis) trok waren de een-op-een gesprekken. Daar ligt mijn kracht en ik heb dat werk zes jaar met plezier gedaan. In de gesprekken liet ik mensen op hun verhaal komen, vroeg wat ze hadden meegemaakt en waar ze de moed vandaan haalden. De een noemde dat God, de ander niet. Soms zou ik het wel God genoemd hebben, maar waarom zou ik dat zeggen? Wat ik wilde is de kracht van mensen naar boven halen, troost bieden, stil zijn en soms bidden. (...) In een gesprek ontstaat een tussenruimte waarin iets kan gebeuren. Dat is niet van jou, dat is van het goddelijke." Moniek begon in 2010 met een stichting om de financiële middelen te kunnen verwerven om als geestelijk verzorgster bij particulieren thuis midden in de Arnhemse samenleving haar werk te kunnen doen. Daarmee liep zij vooruit op recente ontwikkelingen waarbij eerstelijns geestelijke verzorging (onder bepaalde voorwaarden) uiteindelijk betaald wordt door het ministerie van VWS! Wat geworteld is in het christendom is vanuit de kerk in instellingen terecht gekomen

---

⁸ In zijn lezing - in juni 2021 gehouden voor de 'International Academy for Practical Theology' getiteld *The unacknowledged presence of Catholicism in secularized Dutch society* - pleit Kees de Groot voor nader onderzoek "wether spiritual care will develop into a profession of the sacred in a secular setting, or secularize to the extent that chaplains become life coaches who restrict themselves to the level of the individual functioning unconcerned with what transcends the boundaries of the self. My preliminary answer would be that the transfer implies the concern with the sacred as well."

en vult nu in de samenleving een leemte die de gebruikelijke gezondheidszorg kennelijk niet kan bieden: zorg voor de ziel. Volgens beleidsmakers zijn geestelijk verzorgers de specialisten waar het om zingeving gaat. “De contactmomenten in de kerkelijke zielzorg mogen dan drastisch zijn afgenomen; daarbuiten kan van een voorzichtige bloei worden gesproken.”⁹

De L.J. Maria Stichting zou in haar toekenningsbeleid van financiële ondersteuning van de opleiding van katholieke vrouwen in theologie, pastoraat, geestelijke verzorging en van onderzoek in dat veld op die toekomstige waardering van deze avant-garde alvast kunnen inspelen met eenzelfde? profetische blik als destijds haar oprichter Bas van der Meer. Hij wilde de nieuwe verworvenheid van vrouwen in het pastoraat een steuntje in de rug geven. Ik wens het bestuur van nu en van de toekomst veel wijsheid en onderscheidingsvermogen toe bij het geven van vele steuntjes in de rug. De wat vrijmoedige vraag komt bij mij op, mede naar aanleiding van mijn mailwisseling met de VGVZ en de boekbespreking door Sjoerd Mulder van Kees Boele zijn boek *Van zuil naar zout. Christelijk onderwijs in een seculier klimaat*¹⁰, of het bestuur van de LJM niet vooral zou kunnen focussen op de emanciperende betekenis van het theologie studeren door katholieke vrouwen, daarbij de term “pastoraat” breed te verstaan, en gezien de kerkelijke en maatschappelijke ontwikkelingen het gewicht van de bestemmingseis - een professionele pastorale functie of een catechetische beroepsuitoefening waarvoor een kerkelijke zending vereist is – voorlopig te relativeren, of misschien beter, aan te vullen. Artikel 2 van de statuten focust op “theologie studeren” en op “zich verder willen bekwamen” “op dit gebied”. Theologisch bekwame katholieke vrouwen kunnen en zullen een belangrijke ‘zoutende’ betekenis hebben in onze inmiddels levensbeschouwelijk toenemend plurale en seculiere samenleving.

Ik heb het de afgelopen bijna tien jaar als een zinvolle en intrigerende invulling van mijn roeping ervaren om daaraan een bijdrage te mogen leveren. Eerst vroeg Piet Hein Dieben me om zijn plaats in het bestuur in te nemen, en bij het vertrek van Jozef Wissink als voorzitter vroeg het bestuur me Jozefs rol te gaan vervullen. Het heeft me bij de les gehouden, steeds de vraag gesteld: voor welke kerk binnen welke samenleving worden vrouwen theologisch opgeleid en wat is haar in aantal en kwaliteiten toenemende plaats daarbinnen. Het soms lastige daarvan is dat wij niet weten naar welke toekomst we op weg zijn. Het was steeds een kwestie van hopen op genade om het juiste te doen: die toekomst ontstaat in wat wij doen en laten, in Gods naam. John Hull durf ik in deze context aan te halen: we ontvangen door te geven, we worden gezegend door te zegenen en we worden geholpen door anderen te helpen. De van oorsprong Twentse prof. Myriam Wijlens, hoogleraar aan dezelfde universiteit in Erfurt als Maria Widl, is een voorbeeld voor de toenemende ruimte voor vrouwen in de Rooms katholieke kerk. Hendro Munsterman in het Nederlands Dagblad volgend: zij is o.a. gedelegeerde in de theologische commissie van de dialoog tussen de RKK en de Wereldraad van Kerken en lid van de Vaticaanse stuurgroep van de Synode over synodaliteit die van oktober 2021 tot oktober 2023 wereldwijd zal plaatsvinden. “Steeds meer dringen vrouwen door in topposities binnen de Rooms-Katholieke Kerk. Zij laten hun gekwalificeerde stem horen en doen er toe. Hun competentie wordt gewaardeerd. En deze ontwikkeling is nog lang niet ten einde,” aldus Hendro.

---

9 Zie de inaugurele rede van Kees de Groot *Vragen bij het leven. Een sociologie van de zielzorg*. TilburgUniversity 2021.

10 Trouw, De Verdieping, woensdag 22 september 2021, pag. 11. In het middelbaar onderwijs doen theologisch geschoolde docenten ook als een soort voorhoede ervaringen op met het leren in interreligieuze dialoog en het leren leven in een levensbeschouwelijk plurale samenleving.

Uitgaande en inkomende bestuursleden van de RK L.J. Maria Stichting

Op 25 oktober 2021 namens wij in het bestuur afscheid van onze voorzitter drs. Chris 't Mannetje en van prof. dr. Monique van Dijk-Groeneboer. Beiden hebben ruim drie zittingsperioden erop zitten. Door de Covid 19-periode is dat voor beiden uitgedijd tot tien jaar. Wij zijn Chris en Monique zeer dankbaar voor al hun inbreng, en al het werk dat verzet is. U hebt hierboven de afscheidswaarden van Chris kunnen lezen. In de vorige Nieuwsbrief las u dat Frank van der Knaap hem als voorzitter opvolgt. Mevrouw dr. Miranda Vroon-van Vugt is toegetreden tot het bestuur namens de pastoraal werksters. Zij zal zich in de volgende Nieuwsbrief aan u voorstellen.